

EDUCAȚIE PENTRU DEMOCRAȚIE ÎNTR-UN CADRU ȘCOLAR PRIN FACILITAREA LIBERTĂȚII RESPONSABILILE DE A ÎNVĂȚA

Elena ZOLOTARIOV, dr., conf. univ.,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Abstract: *This article highlights the author's vision for the possibilities of intensifying the humanization of the educational process by focusing on increasing the degree of student involvement in directing their own learning. The research is devoted to the implementation of innovative technologies, which do not place much value on the accumulation-based school education, focusing on the localization and construction of the interior of the educable, adapting them to the context of promotion of the discipline of education for society.*

Keywords: *trajectory of democracy, alternative training, research experience, training strategies, learning facilitation.*

*Progresul este imposibil fără schimbare,
iar cei care nu pot schimba mentalitatea, nu pot schimba nimic.*
(George Bernard Shaw)

În știința pedagogică au apărut cercetări speciale care permit să conturăm noi valori ale învățământului, menite să satisfacă anumite standarde, pe care le considerăm adecvate exigențelor socio-culturale și economice ale civilizației democratice moderne. Potrivit investigațiilor, drumul democrației, întemeiat pe încrederea fundamentală în oameni, este aplicabil și eficient în domeniul educațional.

Doar că actualmente, tot mai mult se conturează realitatea practicii tradiționale, în care democrația și valorile ei sunt ignorate și chiar disprețuite. Elevii noștri, din an în an, nu participă în alegerea scopurilor, conținutului programelor de învățământ sau a stilului de lucru. Toate acestea sunt alese pentru elevi. Această situație contrastează cu toate cele ce se învață referitor la valorile democrației, la importanța lumii libere. Elevii învață despre libertate și responsabilitate ca minunate trăsături ale democrației. Însă se confruntă cu o neputință, însoțită de limitarea libertății și lipsa reală a posibilităților de a face alegere sau a purta răspundere [3]. Este clar că practica tradițională în raport cu învățarea valorilor democrației nu mai poate fi acceptată, nu este rațională. Educația pro-democrație, cu specificul ei, ar solicita o altă atitudine și o altă strategie. Semnificația și importanța ei trebuie ridicate, mai ales, luându-se în considerare potențialul disciplinei de studiu *Educație pentru societate*, care face obiectul de interes al acestei lucrări.

Corpul didactic, dacă și-ar schimba mentalitatea, s-ar reface spiritual pe planul realizării dreptului la libera gândire și creație, ar deveni posibilă identificarea unor soluții alternative în vederea îmbunătățirii situației existente. Pătrunzându-mă de această speranță majoră, ca profesor al cursului *Educație pentru societate*, am gândit proiectul *Democrație în clasa liceală* (în continuare Proiect), lansându-l în Liceul Teoretic Republican „Ion Creangă” din Bălți. Experimentul de cercetare a fost lansat cu genericul „Învățăm prin practicarea culturii democratice”, având un auditoriu sumar de circa 150 de elevi, anul de studii 2018-2019.

Experiment în clasa a X-a

În spatele deciziei de Proiect se afla dorința mea de a mă implica în experiența unei învățări creative, în măsură să transforme munca profesorului în clasă într-o ocupație care dă cea mai mare satisfacție. Soluția strategică a cercetării, pe care am admis-o ca și exten-

siune curriculară, presupunea intensificarea umanizării procesului educațional, prin creșterea nivelului de implicare a elevilor în luarea deciziilor la clasă în spiritul respectării drepturilor și responsabilităților educabililor și stimulării conduitei pro-democrație. Din analiza rezultatelor pe care le-am obținut reiese, că în contextul promovării cursului dat, atingerea acestui deziderat devine posibilă în condițiile focalizării pe nevoia acută a educabilului de a învăța, interpretată de experți drept capacitate instinctivă a oricărui om.

În această ordine de idei, concepția Proiectului dat promovează un model de instruire *alternativă*, optica strategică a căreia este abordarea deschisă a procesului educațional. Prioritatea-cheie a procesului didactic devine asigurarea de către profesor a resurselor de învățare, în vederea armonizării prevederilor curriculare ale disciplinei de studiu cu stimularea dezvoltării optime a potențialităților fiecărui elev, fiind recunoscută dorința legitimă a acestuia de a se implica, într-un anumit mod, în dirijarea cu propria învățare.

Sarcina de cercetare a Proiectului presupunea valorificarea la modul practic a instrumentelor pedagogice relevante pentru dobândirea și crearea de noi cunoștințe – sensul *constructivist* al învățării. Funcția profesorului se modifică de la *comunicarea informației* – la *asigurarea posibilității alegerii și încurajarea activismului de cercetare al elevilor*.

Văzută prin prisma acestor priorități, metodologia predării a suferit transformări radicale. S-a produs reorientarea pilonilor strategici ai actului didactic, în paralel cu abordarea practică a acestora, mizând pe tehnologiile inovatoare.

Două *scopuri* pe care vroiam să le realizez prin intermediul Proiectului dat. În primul rând, punerea în acțiune modalităților mai democratice de luare a deciziilor în clasa școlară. Mă concentram, în mod prioritar, pe valorizarea drepturilor, responsabilităților și a culturii participative a elevului, în raport cu dimensiunea civică, politică, socială, economică, juridică și culturală a societății moldovenești. Apoi, îmi propuneam să sporesc nivelul de implicare a elevului în propria formare/dezvoltare, prin aplicarea instrumentelor, ce presupuneau interacțiune și reflecție critică. Axându-mă pe aceste două dimensiuni, speram să contribuie la deschiderea orizontului de cunoaștere al elevilor, la identificarea și dezvoltarea abilităților native ale acestora și obținerea performanței în domeniul lor de pasiune, deschiderea orizontului către domenii conexe, până la înțelegerea complexității vieții. Elevii să-și dezvolte abilitățile pe care le vor cultiva pentru a deveni utili societății. Și nu numai să fie utili, dar să încerce să construiască și să identifice răspunsuri flexibile la serioasele întrebări, de care este îngrijorată în zilele noastre umanitatea democratică, precum corupția și integritatea, pluralismul, știrile false, apatia cetățenilor de a se implica în viața publică/politică etc.

În context *programa de studiu* era consacrată susținerii nevoilor de dezvoltare la elevi a orientării spre autoeducație, auto perfecționare personală și autocontrolul comportamentului de învățare, dovedind responsabilitate, autonomie, cooperare și înțelegere în clasă. Sunt premisele, caracteristice formulei inovatoare a instruirii mai umanizate [3], din care m-am inspirat în reconstruirea propriei metode de predare, demersurile fiind adresate atât minții, cât și sufletului elevului.

O primă ipoteză a fost accepția, că obținerea performanțelor sociale și cognitive îmbunătățite în realizarea filozofiei democratice în clasa de elevi este posibilă prin asigurarea unui nivel înalt de condiții *facilitatoare* învățării. Acestea presupun: comunicarea sinceră a profesorului cu elevii ca om cu om, respectând unicitatea fiecăruia. Discipolii să se convingă, că le sunt înțelese sentimentele și faptele. Să poată deduce că le este înțeleasă importanța care o are pentru ei experiența vieții școlare. Învățarea să devină liberă și deschisă dorinței legitime a elevului de a se implica într-un anumit mod în dirijarea cu propria învățare – ideea fundamentală a concepției Proiectului. Preocuparea țintă a discursurilor

pedagogice să devină activitățile și solicitările elevilor, acestea constituind *variabila independentă a experimentului*.

Așadar, activitatea pe care mă concentrez în promovarea cursului este *facilitarea învățării*: stimularea și inițierea învățării, îndreptată spre însușirea sensurilor, ca elemente ale experienței de personalitate a elevului. Momentul determinant este, precum sugerează și cercetătorii, atitudinea profesorului față de rolul său, comportându-se, mai degrabă, ca facilitator al învățării, decât ca translator de informație [3]. Practica m-a convins, că prin intermediul acestor instrumente devine posibilă verificarea modalităților potrivite pentru ca în fața elevului să apară sarcina de a gândi de sine stătător, manifestându-se ca persoană, care naște cunoștințe, nu doar utilizează informația. Elevii devin cointeresați în învățare, iar intervențiile sunt direcționate la propriu spre cel care învață.

În consens cu cele mai sus menționate a fost elaborat un *plan* atotcuprinzător de *acțiuni*, în vederea testării capacităților tehnice de adaptare la clasă a formulei inovatoare de instruire, luând în considerație specificul domeniului de predare. Scopul major: determinarea strategiilor prioritare de intervenție, destinate traducerii în viață a filozofiei practice, inspirată din modelul de democrație modernă, promovat de Consiliul Europei.

Ca urmare, în agenda Proiectului au fost incluse trei tipuri de *strategii*:

Strategia *cognitivă*, orientată spre formarea unui sistem coerent de competențe la nivel de cunoaștere. Ea urma să fie realizată în cadrul formal la orele de studiu, fiind consolidată în cadrul non-formal, prin modalități extracurriculare și în cadrul informal – prin influența familiei și a conținuturilor selectate din mass-media.

Strategia *formării conduitei pro – democrație*, orientată spre autoeducație, auto-perfecțiune personală și autocontrol comportamental, materializată, atât prin atitudinile și conduita elevilor, cât și prin elaborarea unor portofolii individuale, în care urmau să fie reflectate rezultatele implementării tehnicilor de învățare, puse la dispoziție de către profesor.

Strategia de *monitorizare a performanțelor și de creare a situației de succes a elevilor*, axată pe formarea și consolidarea competențelor de automonitorizare și evidențiere a rezultatelor obținute în raport cu sarcinile de învățare proiectate.

Aceste strategii, îmbinând diverse tehnici, preconizau stimularea și inițierea unui proces continuu de învățare, adaptat nevoilor elevilor și standardelor respective de performanță. Compararea rezultatelor finale cu cele inițiate de elevi în debutul cursului urma să fie realizată prin intermediul activităților de: monitorizare și evaluare formativă curentă, portofoliu, proiect, eseu, autoevaluare/autoreflexie.

În *faza preexperimentală* a cercetării am familiarizat audiența cu strategiile programate, inclusiv cu cele noi, aplicate în tehnica discursurilor. Bunăoară, am aplicat tehnica *smulării interviului de autoprezentare a elevului*: „Mă numesc... Vin din localitatea... Nimeni nu știe despre mine, că...”. Această tehnică s-a finalizat cu discuția colectivă despre sensul, semnificația exercițiului la care au participat, așteptările elevilor de la cursul dat. Voi prezenta și unele secvențe din convorbirea introductivă la etapa de inițiere a cursului: Profesorul „... *Vă propun să procedăm în felul următor: să fim prieteni în studierea acestui curs. Voi veți fi colaboratorii mei – oameni maturi, serioși și vom crea cu eforturi comune lecțiile noastre...*”

- „...*Voi vă aflați în perioada de tranziție și de căutare a răspunsului la întrebarea: „Cine sunt eu?” Sunteți persoane în căutarea unui rost în viață. Cred că e datoria mea să vă trezesc bucuria cunoașterii. Bucurie, pe care o veți simți în urma depășirii greutăților întâmpinate în drumul spre această cunoaștere...*” „...*Eu îmi propun să caut căile spre a nu vă „vârî în cap cunoștințele, dar a vă ajuta să le „smulgeți” de la mine, să le însușiți pe calea unei lupte intelectuale cu mine, profesorul vostru. Să vi le*

procurați, fiind mânați mereu de spiritul căutărilor și de setea de a cunoaște... Și pentru a ajunge la acest rezultat, eu voi încerca să ridic bariere în fața setei voastre de cunoștințe. Și intelectul vostru va trebui să facă eforturi mari ca să le depășească. Dacă vreți să parcurgem acest drum – votați!

- „...Știu că voi aveți dorința și nevoia de a fi importanți. Vreți să vă simțiți eroi printre semenii voștri. Ca să vă ajut să obțineți aceasta, mă voi strădui să vă umplu existența cu sens. Voi introduce în lecții valori sacre, care vă vor sprijini întru a da semnificație vieții voastre”. „...Vei avea posibilități de a participa în activități de grup și de afirmare personală. Dacă ați înțeles pentru sine perspectiva acestui curs, vă rog să votați!...”
- De menționat, că într-un final, elevii s-au arătat interesați de obiectivele și activitățile anunțate de profesor. Ei formulau judecăți de valoare relevante despre semnificația cursului, obiectivele personale, pe care ar vrea să le traseze pentru o perioadă mai lungă de timp pentru a obține în învățatură performanțele așteptate. Au acceptat ideea că ar putea contribui la îmbunătățirea propriilor rezultate școlare și a formării lor ca viitori cetățeni adulți. Referindu-se la semnificația metodei anunțate, elevii menționau: „*vom însuși practicile culturii democratice pentru a ne autodezvolta..., vom învăța să ne exprimăm părerea, să-i ascultăm pe ceilalți; vom comunica cu colegii despre unele probleme din societate...*” și a.

Analiza performanțelor elevilor mi-a permis să constat optimizarea rezultatelor, comparativ cu cele inițiate de elevi în debutul cursului:

- sporirea gradului de însușire a materiei academice, diversificarea capacităților și competențelor monitorizate și evaluate la elevi, însușirea unor strategii de învățare noi,
- formarea și antrenarea unor abilități sau deprinderi de conduită specifice domeniului de studiu.

Toate acestea constituie *variabila dependentă a experimentului*.

La *faza experimentală* a cercetării prioritatea esențială presupunea *libertatea* profesorului sau a elevului de a-și alege propria atitudine în orice circumstanțe, propria sa cale de acțiune. Este vorba în acest caz despre *o libertate lăuntrică*, subiectivă, care, potrivit experților, există în omul concret, se deschide din experiența proprie, pe care el o folosește cu îndrăzneală, pentru a trăi în corespundere cu potențialul său, creându-și propria irepetabilitate. Cercetătorii opinează că „comportamentul omului liber în interiorul său diferă de acel al unui om, strâns în cleștele împrejurărilor externe” [3, p. 208].

La *faza experimentală* am utilizat noi tehnici, care solicitau de la elevi producerea de noi materiale: *eseu* „Eu sunt Moldova”; *discurs rezumativ* „Sunt elev – generația viitorului democratic al Republicii Moldova: am drepturi și responsabilități”; *proiect* „Sunt tânăr – Grija pe care o poartă statul nostru față de tineret”; *explozie stelară*; *Întrebări* la subiectul „Respectarea drepturilor omului în Republica Moldova” și a.

De remarcat faptul că semnificația și importanța elementelor evidențiate ale conceptului de libertate sunt acceptate în Proiectul dat nu în sensul de procedeu metodic, dar de concepție despre lume, materializată la clasă prin mișcarea elevului de la disciplina exterioră spre *autodisciplină – o nouă experiență*, cum pentru profesor, așași pentru elev. Recunosc, că în calitatea de profesor, am trăit neliniște și agitație, lucrând cu elevii „dificili” în atmosferă de libertate. Mă refer la o trăire emoțională, care m-a ajutat să înțeleg că a acorda, la propriu, sprijin elevilor e cu totul altceva, decât a vorbi despre un asemenea suport.

Important de menționat că mecanismul de funcționare a Proiectului presupune actualizarea *libertății* elevului *de a învăța*. Atingerea acestui deziderat solicită înțelegerea specifică a faptului, ce prezintă mediul de învățare *deschis*, în care persistă *libertatea* responsa-

bilă. Din cercetări rezultă faptul că elementul specific îl constituie *înțelegerea empatică*, care invocă încurajarea emoțiilor, opiniilor, personalității elevului. Eu, profesorul, voi adopta perceperea lumii prin ochii elevului. Pur și simplu voi înțelege elevii fără a face aprecieri, a-i judeca, îi voi înțelege din propriul lor (nu al profesorului) punct de vedere.

Experimentul a demonstrat veridicitatea sugestiilor experților, potrivit cărora demonstrarea înțelegerii empatică din partea profesorului favorizează o mai bună înțelegere a elevilor unul față de altul. Atmosfera de înțelegere îl stimulează pe fiecare elev să se simtă în conexiune cu ceilalți și să descopere o atitudine mai pozitivă față de sine și față de școală. Se creează un mediu sănătos de învățare în clasă – cel mai important factor, care poate favoriza sau împiedica învățarea.

Ultima fază a experimentului a coincis cu evaluarea finală, realizată prin susținerea portofoliului și completarea fișei de autoevaluare/ autoreflexie de către elevi, la fel, prin aplicarea Metodologiei. Evaluării Criteriale prin Descriptori [1]. Monitorizarea progresului elevilor de-a lungul semestrelor de studiu s-a realizat prin investigarea produselor activității acestora, care în fond, nu au făcut obiectul actului evaluativ. Totuși, ele au stimulat elevii pentru desfășurarea întregii game de activități didactice și au asigurat starea de bine a elevilor. Informațiile furnizate de către produsele activității elevului, incluse în portofoliu, mi-au oferit o imagine clară asupra evoluției în timp a acestora, confirmând sugestiile experților, privind impactul asupra formării judecăților de valoare valide și pertinente asupra performanței discipolilor [2].

Se cuvine de remarcat, că transformarea profesorului școlar din învățător în facilitator al învățării este plină de incertitudine, dificultăți, obstacole. Însă tot ea dăruiește impresii excepționale de la faptul, cum începe să înflorească elevul. Iată câteva enunțuri ale învățăcelilor:

- *Am învățat să comunic asertiv; am realizat că la fiecare om percepția și gândurile nu se aseamănă; că fiecare om este unic, nu seamănă cu ceilalți și trebuie acceptat așa cum este.*
- *Trebuie să respectăm legile, să ne iubim Patria și să nu o lăsăm la greu; să încercăm să ne schimbăm comunitatea numai spre bine; să respectăm ideile tuturor colegilor de clasă.*
- *Să am încredere în mine și în faptele proprii; să lupt pentru scopurile și obiectivele mele; să tind să devin cetățean devotat Patriei; indiferent de șanse, trebuie să luptăm și să ajungem cineva, dezvoltându-ne într-un mediu favorabil sinelui.*

Așadar, care este impactul experimentului, pe care l-am realizat în clasa a X-a? El a demonstrat, că în clasa umanist orientată elevul devine capabil să:

- participe la ce trebuie să învețe;
- pună în acțiune aptitudinile sale creative;
- înceapă să-și exprime mai bine sentimentele și gândurile;
- constate că a învăța este vesel;
- găsească în școală loc pentru toate multiplele și extinsele sale interese;
- își manifeste cunoașterea resurselor – căilor de a găsi aceea, ce el vrea să știe;
- afle despre cele mai importante întrebări sociale ale timpului său, reflectând asupra lor și să le discute;
- descopere, că sunt lucruri greu de învățat, fiind nevoie de eforturi, concentrare și autodisciplină;
- învețe a rezolva probleme în situație de colaborare, lucrând împreună cu alții asupra atingerii scopului;
- înainteze spre faptul ca să devină un om instruit, acel care poate învăța.

Concluzii

Din momentul declanșării activităților de Proiect am realizat, că trecerea de la tipul de instruire obișnuit la modelul inovator – mai centrat pe om, este un *proces*, nu un salt momentan. Unii elevi au nevoie de mai mult timp, decât alții, pentru a se obișnui cu instruirea alternativă. Două momente sunt importante pentru procesul schimbării de succes: *conexiunea inversă* de la elev și *conștientizarea* a tot ce se petrece.

Subliniind principalele neajunsuri, posibilitățile pe plan personal, posibilitățile de instruire a Proiectului dat, aș vrea să accentuez mărturia vădită a faptului, că învățarea conform programei cursului *Educație pentru societate* poate fi autodirijată. Aceasta confirmă și concluziile cercetărilor din care m-am inspirat în elaborarea acestui studiu.

Pe final aș vrea să remarc că metoda aplicată îi va ajuta pe elevi să devină cetățeni care își cunosc prețul. Am speranța că din aceste vlăstare va crește o altă societate, de care avem nevoie noi toți.

BIBLIOGRAFIE:

1. Metodologia de evaluare prin descriptori la disciplina Educație pentru societate. mecc.gov.md/sites/default/files/metodologie_evaluare_descriptori_educ_societate.pdf
2. STOICA, A./coord./Evaluarea curentă și examenele. Ghid pentru profesori. București: Editura Pro Gnosis, 2001. 97p.
3. РОДЖЕРС, Карл, ФРЕЙБЕРГ, Джером. Свобода учиться. Москва: Смысл 2002. 253 с.